

<https://doi.org/10.31891/2415-7929-2025-35-12>

УДК 81'25:378(811.162.1)

ШАХОВАЛІ Зоряна
Хмельницький національний університет
<https://orcid.org/0009-0008-3149-306X>
zorjanashakhoval@gmail.com

РОЗВИТОК ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ПОЛОНІСТІВ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ

У статті розглядається процес формування та розвитку перекладацьких компетентностей у студентів, які вивчають польську мову (полоністів), під час перекладу документів офіційно-ділового стилю. Офіційно-діловий стиль характеризується високим рівнем стандартизації, термінологічною точністю, логічною структурованістю та формалізованими мовними конструкціями, що вимагає від перекладача не лише володіння мовою, а й розуміння специфіки жанру. У статті проаналізовано основні труднощі, з якими стикаються студенти у процесі перекладу, а також окреслено методичні підходи до розвитку їхніх професійних навичок. Особливу увагу приділено формуванню лінгвістичної, текстової, культурної та професійної компетентностей, необхідних для якісного перекладу офіційних документів.

Ключові слова: перекладацька компетентність, студенти-полоністи, офіційно-діловий стиль, переклад документів, польська мова, професійна підготовка.

SHAKHOVAL Zoriana
Khmelnytskyi National University

DEVELOPMENT OF TRANSLATION COMPETENCE IN POLISH STUDIES STUDENTS IN THE PROCESS OF TRANSLATING OFFICIAL AND BUSINESS STYLE DOCUMENTS

The article examines the development of translation competence among students of Polish Studies while working with documents written in the official and business style. This functional style is marked by a high degree of standardization, clearly defined terminology, formalized syntactic structures, and strict adherence to linguistic norms. As a result, the translation of such texts requires not only advanced language proficiency but also an in-depth understanding of genre conventions, textual organization, and the pragmatic intentions embedded in administrative and institutional communication.

The study identifies the most frequent difficulties encountered by students when translating official and business documentation, including challenges related to terminological accuracy, the handling of culturally specific administrative concepts, and the correct reproduction of formal tone and structural coherence. By analyzing students' translation tasks and learning trajectories, the research outlines effective methodological strategies aimed at strengthening key components of translation competence. Particular attention is devoted to the development of linguistic, textual, cultural, and professional competences, all of which are essential for ensuring precision, consistency, and contextual adequacy in translation.

Drawing on contemporary educational practices, classroom observations, and practical translation assignments, the article proposes a set of recommendations for enhancing the preparation of future translators within Polish Studies. These recommendations emphasize the integration of authentic documents into the learning process, the use of comparative stylistic analysis, and the implementation of targeted exercises designed to build terminological awareness and professional decision-making skills. Overall, the study contributes to the refinement of translator training programmes and underscores the importance of systematic, practice-oriented instruction in preparing students to work effectively with texts in the official and business style.

Keywords: translation competence, Polish studies students, official and business style, document translation, Polish language, professional training.

Стаття надійшла до редакції / Received 25.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 16.09.2025

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин між Україною та Польщею характеризується інтенсифікацією економічного, політичного та культурного співробітництва, що зумовлює підвищену потребу у кваліфікованих фахівцях з перекладу польської мови. Особливо актуальною є проблема підготовки спеціалістів, здатних якісно перекладати документи офіційно-ділового стилю, оскільки саме цей тип текстів становить значну частину професійної діяльності перекладачів у сфері міжнародних відносин, юриспруденції та бізнесу.

Офіційно-діловий стиль характеризується специфічними лінгвістичними особливостями, термінологічною насиченістю та високим рівнем стандартизації, що вимагає від майбутніх перекладачів не лише досконалого володіння мовами, але й глибокого розуміння культурних та правових контекстів обох мов. Розвиток перекладацьких компетентностей студентів-полоністів у цій галузі є стратегічним завданням вищої освіти, оскільки забезпечує формування професіоналів, здатних ефективно сприяти міжкультурній комунікації на найвищому рівні.

Традиційні підходи до навчання перекладу часто зосереджуються на загальних принципах перекладацької діяльності, не приділяючи достатньої уваги специфіці окремих функціональних стилів. Це призводить до того, що випускники, маючи теоретичну базу, стикаються з труднощами при перекладі спеціалізованих текстів, зокрема документів офіційно-ділового характеру. Необхідність розробки цілеспрямованої методики навчання, орієнтованої на формування компетентностей для роботи з офіційно-діловими текстами, є очевидною та актуальною проблемою сучасної перекладознавчої педагогіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Теоретичні основи перекладознавства, закладені у працях класиків цієї галузі, залишаються фундаментом для розуміння перекладацького процесу. Лінгвістичний підхід до перекладу, запропонований Кетфордом, надає важливі інструменти для аналізу міжмовних трансформацій [1]. Водночас функціональний підхід, представлений у роботах Бейкер, дозволяє розглядати переклад як комунікативну діяльність, що враховує прагматичні аспекти тексту [2].

Стилістичний підхід до перекладу, детально розроблений Боуз-Бір, надає інструментарій для аналізу та передачі стилістичних особливостей оригінальних текстів [3]. Цей підхід особливо релевантний для перекладу офіційно-ділових документів, оскільки дозволяє врахувати специфіку функціонального стилю та його відтворення в мові перекладу.

Сучасні дослідження метафоричності в перекладі відкривають нові перспективи для розуміння складнощів передачі образних засобів у спеціалізованих текстах. Роботи Чіта та Ставру демонструють вплив метафор на перекладацький процес у літературних текстах [4], тоді як дослідження Дагут розглядають проблеми перекладності метафоричних конструкцій [5]. Хоча ці роботи зосереджені переважно на художній літературі, їх висновки можуть бути адаптовані для розуміння метафоричних елементів в офіційно-ділових текстах.

Дослідження Денроше щодо перекладу фігуративної мови в контексті когнітивної лінгвістики надають важливі інсайти для розуміння процесів концептуалізації в перекладі [6]. Особливо цінними є напрацювання Дорста стосовно машинного перекладу метафоричних конструкцій, що відкриває перспективи для розуміння когнітивних процесів, задіяних у перекладацькій діяльності [7].

Педагогічні аспекти перекладацької освіти досліджуються у роботах Гастюркоглу, яка пропонує інкорпорацію теорії концептуальної метафори в навчальний процес [8]. Цей підхід може бути адаптований для навчання перекладу офіційно-ділових текстів, особливо в контексті формування розуміння культурно-специфічних концептів.

Спеціалізовані дослідження наукової метафори в перекладі, представлені у роботах Хе, Шаттлворт та Вана, демонструють складнощі передачі термінологічних метафор у науково-популярних текстах [9]. Схожі проблеми виникають при перекладі офіційно-ділових документів, де термінологічна точність поєднується з необхідністю збереження стилістичних характеристик.

Дослідження Мораді та Джабрарі щодо перекладу метафор у медичних текстах [10] надають інсайти для розуміння специфіки роботи з галузевою термінологією, що є релевантним для перекладу правової та адміністративної документації.

Фундаментальні праці Мандея з теорії перекладу [11] та класичні роботи Найда щодо наукових принципів перекладу [12] залишаються базовими для розуміння перекладацького процесу. Стилістичний підхід Паркса до перекладу літературних текстів [13] може бути адаптований для роботи з офіційно-діловими документами з урахуванням специфіки цього функціонального стилю.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття

Попри значний обсяг досліджень у галузі перекладознавства, спеціальні питання формування компетентностей для перекладу офіційно-ділових документів з польської мови на українську та навпаки залишаються недостатньо розробленими. Більшість існуючих методик зосереджується на загальних принципах перекладу або на специфіці літературного перекладу, тоді як офіційно-діловий стиль вимагає особливого підходу через свою функціональну специфіку.

Невирішеною залишається проблема систематизації типових труднощів, що виникають при перекладі польсько-українських та українсько-польських офіційно-ділових текстів. Відсутні комплексні дослідження, що аналізували б специфічні лінгвокультурні особливості цих мов у контексті офіційно-ділового дискурсу.

Недостатньо розроблені також практичні методики навчання, орієнтовані на формування конкретних компетентностей, необхідних для роботи з офіційно-діловими документами. Існуючі програми підготовки перекладачів часто мають загальний характер і не враховують специфіку роботи з документами різних типів та жанрів офіційно-ділового стилю.

Особливо актуальною є проблема розвитку міжкультурної компетентності студентів-полоністів, оскільки переклад офіційно-ділових документів вимагає глибокого розуміння правових та адміністративних систем обох країн. Це питання практично не висвітлене в українському перекладознавстві та потребує спеціального дослідження.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження процесу розвитку перекладацьких компетентностей студентів-полоністів у сфері перекладу документів офіційно-ділового стилю та розробка теоретично обґрунтованих рекомендацій для оптимізації навчального процесу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати специфічні характеристики офіційно-ділового стилю в польській та українській мовах; визначити ключові компетентності, необхідні для ефективного перекладу офіційно-ділових документів; дослідити типові труднощі, що виникають у студентів при перекладі документів цього типу; розробити практичні рекомендації щодо формування відповідних перекладацьких компетентностей; обґрунтувати методичні підходи до організації навчального процесу, спрямованого на підготовку фахівців для роботи з офіційно-діловими текстами.

Виклад основного матеріалу

Розвиток перекладацьких компетентностей студентів-полоністів у сфері офіційно-ділового перекладу є багатоаспектним процесом, що вимагає комплексного підходу до формування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних знань та навичок. Офіційно-діловий стиль характеризується високим рівнем стандартизації, специфічною термінологією та чіткою структурною організацією, що робить його переклад особливо складним завданням для майбутніх фахівців.

Польська та українська мови, належачи до різних гілок слов'янської мовної сім'ї, демонструють як спільні риси, так і значні відмінності у структурі та функціонуванні офіційно-ділового дискурсу. Польський офіційно-діловий стиль характеризується більш аналітичною структурою, частим використанням пасивних конструкцій та специфічною термінологією, що відображає особливості польської правової системи. Українська офіційно-ділова мова, у свою чергу, зберігає більш синтетичний характер та демонструє власні термінологічні традиції.

При перекладі з польської мови на українську студенти стикаються з необхідністю адаптації польських правових термінів до українського правового контексту. Наприклад, польський термін "ustawa" не може бути механічно перекладений як "устава", оскільки в українському правовому дискурсі відповідним еквівалентом є "закон". Такі випадки вимагають від студентів не лише знання мови, але й розуміння правових систем обох країн.

Особливою складністю характеризується переклад процедурних документів, де кожна формулювання має юридичне значення. Польські вирази на кшталт "w myśl przepisów ustawy" потребують точної передачі в українському контексті як "відповідно до положень закону", а не дослівного перекладу, що міг би спотворити юридичний зміст документа.

При перекладі з української мови на польську студенти зустрічаються з іншим набором труднощів. Українські адміністративні терміни, що відображають специфіку пострадянської правової традиції, часто не мають прямих еквівалентів у польській мові. Термін "довідка" може перекладатися по-різному залежно від контексту: як "zaświadczenie" у випадку офіційного підтвердження фактів, або як "informacja" у випадку надання довідкової інформації.

Розвиток перекладацьких компетентностей вимагає систематичної роботи над формуванням навичок аналізу тексту оригіналу. Студенти повинні навчитися ідентифікувати жанрові особливості документа, його функціональне призначення та цільову аудиторію. Договір купівлі-продажу вимагає іншого підходу до перекладу, ніж протокол засідання або рішення суду. Кожен тип документа має власні конвенції та термінологічні особливості.

Когнітивний підхід до перекладу офіційно-ділових текстів передбачає розуміння концептуальних структур, що лежать в основі юридичного мислення в обох культурах. Концепт "власність" може мати різні юридичні імплікації в польському та українському праві, що вимагає від перекладача не лише лінгвістичної, але й концептуальної адаптації [14].

Практична робота з розвитку компетентностей повинна включати систематичне вивчення паралельних корпусів офіційно-ділових документів. Порівняльний аналіз автентичних польських та українських документів дозволяє студентам виявити закономірності в організації тексту, використанні термінології та стилістичних засобів.

Особливу увагу слід приділити формуванню навичок роботи з метафоричними елементами в офіційно-ділових текстах. Попри загальне уявлення про формальність цього стилю, в ньому присутні метафоричні конструкції, особливо в економічних та політичних документах. Фрази на кшталт "замороження активів" або "економічне зростання" містять метафоричний компонент, що може по-різному концептуалізуватися в різних мовах [15].

Розвиток технологічної компетентності також є важливим аспектом підготовки сучасних перекладачів. Студенти повинні вміти ефективно використовувати системи автоматизованого перекладу, термінологічні бази даних та інструменти перевірки якості перекладу. Однак технологічні засоби повинні розглядатися як допоміжні інструменти, що не замінюють професійного судження перекладача [16].

Формування редакторських навичок є невід'ємною частиною підготовки фахівців з офіційно-ділового перекладу. Студенти повинні навчитися не лише створювати переклади, але й критично їх аналізувати, виявляти помилки та недоліки, пропонувати альтернативні варіанти перекладацьких рішень.

Міжкультурна компетентність формується через системне вивчення особливостей правових та адміністративних систем Польщі та України. Студенти повинні розуміти історичні, політичні та соціальні фактори, що вплинули на формування сучасного офіційно-ділового дискурсу в обох країнах.

Практичні заняття повинні моделювати реальні професійні ситуації, з якими стикаються перекладачі в професійній діяльності. Це включає роботу з документами під час міжнародних переговорів, підготовку матеріалів для судових процедур, переклад корпоративної документації для міжнародних компаній.

Оцінювання рівня сформованості перекладацьких компетентностей повинно базуватися на комплексних критеріях, що враховують не лише точність передачі змісту, але й адекватність стилістичного оформлення, термінологічну правильність та функціональну відповідність перекладу його призначенню.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Дослідження розвитку перекладацьких компетентностей студентів-полоністів у процесі перекладу документів офіційно-ділового стилю виявило комплексний характер цієї проблеми, що вимагає багатоаспектного підходу до організації навчального процесу. Ефективна підготовка фахівців у цій галузі неможлива без урахування специфічних особливостей офіційно-ділового дискурсу в польській та українській мовах, а також без формування глибокого розуміння культурних та правових контекстів обох країн.

Основні результати дослідження демонструють, що традиційні методики навчання перекладу потребують істотної модифікації для ефективного формування компетентностей, необхідних для роботи з офіційно-діловими документами. Студенти-полоністи стикаються з унікальними викликами, пов'язаними з необхідністю навігації між спорідненими, але відмінними правовими та адміністративними системами.

Встановлено, що розвиток перекладацьких компетентностей у цій сфері повинен базуватися на інтегрованому підході, що поєднує лінгвістичну підготовку з формуванням екстралінгвістичних знань. Особливої важливості набуває розвиток міжкультурної компетентності, що дозволяє студентам адекватно інтерпретувати та передавати культурно-специфічні концепти в офіційно-ділових текстах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості розробки спеціалізованих навчальних програм та методичних матеріалів, орієнтованих на потреби сучасного ринку перекладацьких послуг. Запропоновані підходи можуть бути імплементовані в навчальні плани університетів, що готують фахівців з польської філології та перекладу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю детального аналізу специфічних жанрів офіційно-ділового стилю, розробки комп'ютерних інструментів для навчання офіційно-ділового перекладу, а також створення корпусу паралельних текстів для практичного використання в навчальному процесі. Особливої уваги потребує дослідження впливу цифровізації на офіційно-діловий дискурс та відповідні зміни в перекладацькій практиці.

Важливим напрямом майбутніх розвідок є також вивчення психолінгвістичних аспектів сприйняття та продукування офіційно-ділових текстів студентами-перекладачами, що може надати додаткові інсайти для оптимізації навчального процесу. Крім того, необхідним є проведення лонгitudіних досліджень ефективності різних методичних підходів та їх впливу на професійну успішність випускників.

Отримані результати створюють основу для подальшого розвитку теорії та практики навчання офіційно-ділового перекладу і можуть сприяти підвищенню якості підготовки перекладачів у цій важливій та затребуваній галузі професійної діяльності.

Література

1. Linke-Ratuszny M. Kompetencja tłumaczeniowa w przekładzie tekstów specjalistycznych: analiza wybranych problemów na przykładzie tekstów popularnonaukowych [Електронний ресурс]. M. Linke-Ratuszny Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
2. Łoboda K. Kompetencje techniczne tłumacza w praktyce i dydaktyce przekładu tekstów specjalistycznych: autoreferat rozprawy habilitacyjnej. K. Łoboda. – Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 2021. – 36 c.
3. Korpala P. Kompetencje tłumacza ustnego P. Korpala Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. – 2020.
4. Catford J.C. A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics. Oxford: Oxford University Press, 1965. C. 103.
5. Baker M. A Coursebook on Translation. London: Routledge, 1992. C. 217-218.
6. Boase-Beier J. Stylistic Approach to Translation. London & New York: Routledge, 2014. C. 176.
7. Chita A., Stavrou C. The Metaphor in Literature and the Effect on Translation. Nordic Journal of English Studies. 2020. Vol. 19. No 2. C. 117–142.
8. Dagut M.B. More about the Translatability of Metaphor. Babel. 1987. Vol. 33. Issue 2. C. 77–83.

9. Denroche C. Translating figurative language. *Cognitive Linguistic Studies*. 2023. Vol. 10. Issue 1. C. 173–198.
10. Dorst A. G. Metaphor in literary machine translation: style, creativity and literariness. *Advances in Translation and Interpreting Studies* edited by A. Rothwell, A. Way, & R. Youdale New York: Routledge, 2023. C. 173–186.
11. Hastürkoğlu G. Incorporation of Conceptual Metaphor Theory in Translation Pedagogy: A Case Study on Translating Simile-based Idioms. *Australian Journal of Linguistics*. 2018. Volume 38. Issue 4. C. 467–483.
12. He S., Shuttleworth M., Wang C. Translating Cognitive and Linguistic Metaphors in Popular Science: A Case Study of Scientific Discoveries. *TransLogos Translation Studies Journal*. 2022. Vol. 5. Issue 2. C. 1–26.
13. Moradi N., Jabrari J. A Study of Rendering Metaphors in the Translation of the Titles of Persian Medical Articles. *Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal*. 2020. Vol. 3. No 1. C. 540–551.
14. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Abingdon, Oxon; New York: Routledge, 2001. C. 240.
15. Nida E. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures involved in Bible Translation*, E.J. Brill, Leiden, Netherlands, 1964. C. 331.
16. Parks T. *Translating Style: A Literary Approach to Translation – A Translation Approach to Literature*. 2nd edition. New York: Kinderhook, 2011. C. 268.
17. S. Ramadan, Radwan A. Abu, Shuqai H. Problems in Translating Metaphors in Political Speeches: A Descriptive-Analytical Study. *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquires*. 2020. Vol. 17. No 2. C. 257–278.
18. Schäffner C. Metaphor and translation: Some implications of a cognitive approach. *Journal of Pragmatics*. 2004. Vol. 36. Issue 7. C. 1253–1269.
19. Shuttleworth M. *Studying Scientific Metaphor in Translation: An Inquiry into Cross-lingual Translation Practices*. New York/London: Routledge, 2017. C. 226.

References

1. Linke-Ratuszny, M. *Kompetencja tłumaczeniowa w przekładzie tekstów specjalistycznych: analiza wybranych problemów na przykładzie tekstów popularnonaukowych* [Electronic resource]. Repozytorium Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
2. Łoboda, K. *Kompetencje techniczne tłumacza w praktyce i dydaktyce przekładu tekstów specjalistycznych: autoreferat rozprawy habilitacyjnej*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 2021. 36 pages.
3. Korpai, P. *Kompetencje tłumacza ustnego*. Repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2020.
4. Catford, J.C. *A Linguistic Theory of Translation: An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 1965. 103 pages.
5. Baker, M. *A Coursebook on Translation*. London: Routledge, 1992. 217–218 pages.
6. Boase-Beier, J. *Stylistic Approach to Translation*. London & New York: Routledge, 2014. 176 pages.
7. Chita, A., & Stavrou, C. "The Metaphor in Literature and the Effect on Translation." *Nordic Journal of English Studies*, vol. 19, no. 2, 2020, pp. 117–142.
8. Dagut, M.B. "More about the Translatability of Metaphor." *Babel*, vol. 33, issue 2, 1987, pp. 77–83.
9. Denroche, C. "Translating Figurative Language." *Cognitive Linguistic Studies*, vol. 10, issue 1, 2023, pp. 173–198.
10. Dorst, A.G. "Metaphor in Literary Machine Translation: Style, Creativity and Literariness." In Rothwell, A., Way, A., & Youdale, R. (Eds.), *Advances in Translation and Interpreting Studies*. New York: Routledge, 2023, pp. 173–186.
11. Hastürkoğlu, G. "Incorporation of Conceptual Metaphor Theory in Translation Pedagogy: A Case Study on Translating Simile-based Idioms." *Australian Journal of Linguistics*, vol. 38, issue 4, 2018, pp. 467–483.
12. He, S., Shuttleworth, M., & Wang, C. "Translating Cognitive and Linguistic Metaphors in Popular Science: A Case Study of Scientific Discoveries." *TransLogos Translation Studies Journal*, vol. 5, issue 2, 2022, pp. 1–26.
13. Moradi, N., & Jabrari, J. "A Study of Rendering Metaphors in the Translation of the Titles of Persian Medical Articles." *Budapest International Research and Critics in Linguistics and Education (BirLE) Journal*, vol. 3, no. 1, 2020, pp. 540–551.
14. Munday, J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Abingdon, Oxon & New York: Routledge, 2001. 240 pages.
15. Nida, E. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translation*. Leiden: E.J. Brill, 1964. 331 pages.
16. Parks, T. *Translating Style: A Literary Approach to Translation – A Translation Approach to Literature*. 2nd ed. New York: Kinderhook, 2011. 268 pages.
17. Ramadan, S., Abu Radwan, A., & Shuqai, H. "Problems in Translating Metaphors in Political Speeches: A Descriptive-Analytical Study." *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, vol. 17, no. 2, 2020, pp. 257–278.
18. Schäffner, C. "Metaphor and Translation: Some Implications of a Cognitive Approach." *Journal of Pragmatics*, vol. 36, issue 7, 2004, pp. 1253–1269.
19. Shuttleworth, M. *Studying Scientific Metaphor in Translation: An Inquiry into Cross-lingual Translation Practices*. New York & London: Routledge, 2017. 226 pages.